

النجف الأشرف: إسهامات في الحضارة
الإنسانية، تدوين: مركز كربلا للبحوث و
الدراسات، با همکاری مرکز اسلامی لندن، دو
جلد، ۶۰۰+۱۹+۵۲۰+۵ صفحه، لندن: مرکز
کربلا للبحوث و الدراسات، ۱۴۲۱ق / ۲۰۰۰م.

حمید سلیم گندمی

از زمان نگارش کتاب «فرحة الغری» توسط سید عبدالکریم بن احمد بن طاووس
در قرن هفتم هجری قمری - که احتمالاً نخستین تک نگاری در مورد نجف و تاریخ
آن به شمار می آید- دهها کتاب درباره نجف نوشته شده است. کتاب «النجف
الأشرف» در این میان، از ویژگیهای خاصی برخوردار است.

گروهی از پژوهشگران و دانشمندان عراق - که در کشورهای اروپایی تحصیل
کرده اند - با هدف تکریم و بزرگداشت و تحقیق و پژوهش پیرامون شهرهای
تاریخی و فرهنگی و نقش آفرین در میراث فرهنگ و تمدن انسانی، گرد هم جمع
آمدند. آنها در آغاز راه شهر کربلا را برگزیدند و برای تحقیق پیرامون جوانب مختلف
شهر کربلا در طی قرون متمادی از قدیم ترین ایام آن تا کنون، سمینارهای علمی
برگزار کردند. این سمینار با عنوان «کربلا و دورها الحضاری» (کربلا و نقش فرهنگی
آن) در مدت دو روز به تاریخ ۳۰ و ۳۱ آذر ۱۹۹۶ م در لندن برگزار و کتاب سمینار
چاپ و بین دانشگاهها، مراکز فرهنگی و کتابخانه های مهم در سراسر دنیا توزیع
شد.

پس از این سمینار، «مرکز کربلا للبحوث و الدراسات» تأسیس شد و سمینار دوم
خود را در آستانه هزاره سوم میلادی با عنوان «النجف الأشرف و إسهاماتها في
الحضارة الإنسانية» به تاریخ ۱۷ و ۱۸ تموز ۱۹۹۹ برابر با ۴ و ۵ ربیع الثانی ۱۴۲۰ در
سالن مرکز اسلامی لندن، برگزار کرد که گزارش آن در دو جلد چاپ و منتشر شد.
این مرکز همچنین قصد داشت تا در نیمه اول ماه نوامبر سال ۲۰۰۰م سمینار

سوم خود را با عنوان «القدس الشريف مدينة الديانات الثلاث» به مدّت دو روز برگزار نماید.

چاپ اوّل کتاب «النجف الأشرف: إسهامات في الحضارة الإنسانيّة» به سال ۱۴۲۱ ق ۲۰۰۰ م توسط مرکز کربلا للبحوث و الدراسات با همکاری مرکز اسلامی لندن، در دو جلد، منتشر شد.

در مقدمه جلد اوّل، اهمّیّت نجف، اشرف بررسی و به هجرت شیخ طوسی از بغداد به نجف، در قرن پنجم هجری (۱۱ میلادی) و تأسیس دانشگاه اسلامی در نجف اشاره شده است. طلاب حوزه علمیّه نجف در رشته‌های مختلف همچون علوم قرآن و حدیث، فقه و اصول، آداب بحث، ادبیات عرب، بلاغت، فلسفه و علم کلام، علوم طبیعی و ریاضیات و نجوم، حساب و هندسه از مقطع دروس ابتدایی تا درجه اجتهاد، به تحصیل می‌پردازند و در هر درس، در انتخاب استاد و هم مباحثه مختارند.

محورهای اصلی و موضوعاتی که در سمینار مطرح شده به شرح زیر است.

محور اوّل: امام علی علیه السلام و نجف اشرف:

۱. سیره امام علی علیه السلام و نقش وی در شکوفایی دولت اسلامی
۲. جایگاه امام علی علیه السلام در نزد مسلمانان
۳. منزلت امام علی علیه السلام نزد غیر مسلمانان

محور دوم: مقدّمات تاریخی:

۱. منشأ تاریخی شهر نجف و تحولات آن در گذر زمان
۲. مرقد امام علی علیه السلام از زمان شهادت حضرتش تا عصر کنونی
۳. نجف در نوشته‌های مورّخان و سفرنامه‌های عرب و مسلمانان
۴. نجف در نوشته‌های مورّخان و سفرنامه‌های غربی
۵. نجف در نوشته‌های شاعران و ادیبان

محور سوم: دانشگاه بزرگ اسلامی شیعه امامیه:

۱. تأسیس حوزه علمی در نجف و تحولات آن در گذر زمان

۲. بحث علمی در حوزه نجف (شیوه‌ها و روشها)
 ۳. دیدگاه تحلیلی علمی که در حوزه نجف تدریس می‌شود
 ۴. نوگرایان در حوزه نجف
 ۵. مرجعیت دینی و نقش رهبری آن
 ۶. ارتباط نجف با دانشگاه‌های اسلامی (الازهر، الزيتونه، قم، قیروان و...)
 ۷. نقش نجف در تقریب مذاهب اسلامی
- محور چهارم: نقش سیاسی شهر نجف:
۱. تبلور نقش سیاسی در دوره‌های صفوی و عثمانی
 ۲. نهضت مشروطیت
 ۳. نهضت جهاد و موضع نجف در برابر دشمن بیگانه در سرزمینهای اسلامی
 ۴. انقلاب نجف در برابر اشغال انگلیسی
 ۵. نقش نجف در انقلاب بزرگ عراق سال ۱۹۲۰ م و قیامهای ملی دیگر
 ۶. نقش نجف در تأسیس دولت عراق و در جهاد مردم عراق برای آزادی، عدالت و استقلال
 ۷. پشتیبانی گروههای عربی در آزادی و استقلال (فلسطین، مصر، الجزائر، مغرب)
- محور پنجم: برنامه‌های عمرانی و آثار باستانی در نجف:
۱. شهر نجف و تأثیر کارگزاران دینی در ایجاد و تحوّل عمرانی آن
 ۲. ساختمان مرقده امام علی (علیه السلام) و تحولات آن در گذر زمان
 ۳. ساختمان مساجد و مدارس و حسینیه‌ها
 ۴. نقشه‌های عمرانی شهر نجف (مراکز مسکونی، بازارها و مراکز تجاری...)
 ۵. قبرستان وادی السلام
 ۶. عمران و آبادی شهر نجف در حال حاضر و آینده
 ۷. آثار باستانی در روضه حیدری
- محور ششم: نقش فرهنگی شهر نجف:

۱. نقش نجف در جنبش فکری علمی و توسعه کتابخانه‌های اسلامی
 ۲. نهضت چاپ و نشر
 ۳. روزنامه‌ها و مجله‌ها
 ۴. کتابخانه‌های تخصصی و عمومی
 ۵. مکتب شعری نجف و جایگاه آن در شعر عربی جدید
 ۶. تنوع فکری و فرهنگی
 ۷. مؤسسات علمی و گروه‌های فرهنگی
- محور هفتم: ساختار اجتماعی و اقتصادی شهر نجف
۱. بنیانهای اجتماعی نجف (عشایر، مهاجران و فرهنگ و آداب آنها...)
 ۲. نقش زنان نجفی
 ۳. اقتصادیات نجف
- جلد اول کتاب در ۶۰۰ صفحه فارسی و ۱۹ صفحه انگلیسی شامل مقدمه، تمهید، سخنرانی افتتاحیه و بیست مقاله به شرح زیر است:
- تمهید: نجف شهر ارزشهای ماندگار / ابراهیم العاتی
 - سخنرانی افتتاحیه: چگونه نجف اصالتش را حفظ کرد / سید محمد بحر العلوم.
 - پیرامون مرکز تحقیقات و پژوهشهای کربلا / رؤوف محمد علی انصاری
- عناوین مقاله‌ها:
۱. امام علی علیه السلام و تسامح دینی و سیاسی / زکی بدوی
 ۲. دین نازل شده و تأویل الهامی، اسلام و امام علی بن ابی طالب علیه السلام / سید محمد امیرامام
 ۳. امام علی بن ابی طالب علیه السلام و دشمن سیاسی / جمال بنا
 ۴. علی بن ابی طالب علیه السلام امام دین و دولت / محسن علی معلم
 ۵. امام علی بن ابی طالب علیه السلام و نقش وی در شکوفایی دولت اسلامی / عدنان حاج کاظم علیان

۶. تاریخ مرقد امام علی علیه السلام و دوره‌های خاص نجف اشرف / کریم موزه الاسدی
۷. گزیده‌ای از تاریخ تمدن و اندیشه در شهر نجف اشرف / جلیل العطیه
۸. تنوع تمدن در شهر نجف اشرف / احمد الوائلی
۹. شهر نجف در نوشته‌های مورخان و جغرافی دانان عرب و مسلمان / رباب الحسینی

۱۰. نجف در توصیف بعضی از مستشرقان فرانسوی / قیس جواد الغراوی
۱۱. پادشاهان و رؤسای که نجف اشرف را زیارت کردند / سیّد عامر الحلو
۱۲. بیداری اسلامی معاصر: دوره‌ها و پیشتانان و نقش حوزه نجف اشرف در آن / محسن عراقی

۱۳. نقش توحیدی نجف اشرف / نصیف الجبوری
 ۱۴. نجف و تقریب بین مذاهب اسلامی / عباس مهاجرانی
 ۱۵. ابعاد تربیتی در مسیر تمدن نجف اشرف / سعید اسماعیل علی
 ۱۶. مرجعیت دینی: تاریخ و چشم انداز / سیّد غیاث جواد آل طعمه
 ۱۷. جنبش علمی و رهبران آن در نجف در طول تاریخ / احمد حمود سلمان
 ۱۸. ویژگیهای مدارس نجف اشرف و کربلای مقدّس / عبدالحسین الصالحی
 ۱۹. مرجعیت دینی نزد مسلمانان شیعه / علی شیخ احمد بهادلی
 ۲۰. مرجعیت دینی و نقش رهبری آن (نمونه: سیّد محسن حکیم) / حامد بیاتی
- جلد دوم در ۵۲۰ صفحه فارسی و ۵ صفحه انگلیسی شامل تمهید، بیست و پنج مقاله و سخنرانی اختتامیه به شرح زیر است:

- مقدّمه: نجف اشرف و نقش آن در تمدن اسلامی / نوری جعفر لطیف.
- عناوین مقالات مجلد دوم کتاب چنین است:
- ۱. ارتباط فکری بین نجف و جبل عامل / مهدی شحاده
- ۲. علمای جبل عامل و بازنگری پژوهشهای دینی در نجف (۱۸۷۰-۱۹۶۰) / خانم صابرینا میرخان

۳. روابط فرهنگی میان نجف و هند / محمد سعید طریحی

۴. قدس و نجف در کنگره اسلامی سال ۱۹۳۱ / محمد حافظ یعقوب
۵. نجف میان دو فرهنگ: روستایی و شهری / علی کریم سعید
۶. شاعر نوآور: مصطفی جمال‌الدین / ابراهیم العاتی
۷. برق و جنگل: نگاهی به ارائه شعر جدید - دهه‌های ۸۰ و ۹۰ میلادی - با تأکید بر نجف به عنوان نمونه / عدنان صائغ
۸. جنبش ادبی جدید در نجف / میربصری
۹. تجدید علم اصول: نگاهی به اندیشه شهید سید محمدباقر صدر / حسن حنفی
۱۰. نقش شهید صدر در بنای فکری امت / عبدالزهر بندر
۱۱. نقش نجف در انقلاب عراق ۱۹۲۰ و دیگر جنبشهای ملی / سید محمد صادق بحر العلوم
۱۲. نقش نجف در انقلاب بزرگ عراق / علی باباخان
۱۳. جنبش جهاد و موضع نجف در برابر دشمن بیگانه در عراق در سال ۱۹۱۴ / کامل سلمان جبوری
۱۴. نجف و نهضت مشروطیت / سید سلمان هادی آل طعمه
۱۵. پرسشهای آینده نگران پیرامون وضعیت نجف به عنوان یک مرکز سیاسی / پی‌یر جان لویزارد
۱۶. نجف: نگاهی به وقایع نهضت شعبان سال ۱۴۱۱ق. / ولید شهیب الحلی
۱۷. برخی از موارد نقض حقوق مرجعیت دینی و افراد منسوب به آن در عراق / صاحب‌الحکیم
۱۸. عملیات راندن گروهها در عراق / داوود بصری
۱۹. نجف اشرف: شهر اسلامی ریشه‌دار، تحقیقی پیرامون مشهورترین آثار معماری آن / رؤوف محمدعلی انصاری
۲۰. از برنامه‌ریزی معماری شهر نجف چه انتظاری داریم؟ / محمد مکيه
۲۱. گنجهای عتبات مقدسه: سرمایه‌ای برای انسانیت / ریاض امیر

۲۲. معماری فراموش شده در تاریخ حرم علوی / عادل محمد صالح کلیددار

۲۳. شهر جاودانه‌ام: نجف اشرف / سید عبدالامیر خراسان

۲۴. پیرامون هم پیمانی اجتماعی در نجف / عبدالصاحب شاکری

۲۵. نقش کرد و شیعه در ترسیم آینده عراق / شیرزاد طالبانی

۲۶. سخن پایانی / سید غیاث جواد آل طعمه

چند نکته

۱. این مجموعه با حدود ۴۵ مقاله در زمینه‌های مختلف موضوعی، با استفاده از تخصص‌های نویسندگان، تنوع جالب و ارزشمندی دارد.

۲. مطالب در کتاب، در قالب مقالات مستقل آمده‌اند؛ به این جهت، این دو جلد کتاب را می‌توان دانشنامه‌ای درباره نجف دانست.

۳. در چنین کتابهایی، چکیده و نمایه مقالات نیز خلاصه و معرفی کل کتاب به زبان انگلیسی ضرورت تام دارد؛ زیرا در شمار کتابهای مرجع جای می‌گیرد.

۴. در ضمن طرح مباحث به کتابخانه‌های نجف اشاره شده است، ولی مقالات مربوط به کتابخانه‌های غنی نجف را در کتاب نمی‌بینیم؛ با اینکه موضوع اصلی کتاب، «فرهنگ و تمدن» اعلام شده که مراکز فرهنگی و کتابخانه‌ها نقش اصلی و کلیدی را در این زمینه دارند.

۵. با سقوط نظام بعثی و آزاد شدن فرهنگ و ارتباطات از سلطه استبداد در این کشور، به ویژه با محوریت مرجعیت نجف در جایگاه سیاسی، اجتماعی و فرهنگی عراق در سطح جهان، ادامه چنین حرکت‌های علمی ضروری است.

۶. با توجه به پیشنهاد نجف به عنوان پایتخت فرهنگی جهان اسلام، مناسب است که گزیده‌ای از این مقالات و گفتارهای مشابه آن - با گزینشی علمی و دقیق و جامع - به زبان انگلیسی ترجمه و منتشر شود. البته جای برگردان فارسی بخش‌های عربی کتاب در میان آثار نوشته شده فارسی درباره نجف، خالی است.